

Πρωτοπρεσβυτέρου Λάμπρου Φωτοπούλου

ΣΧΕΣΗ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τό θέμα πού ἔχω τήν τιμή καί τή χαρά νά σᾶς παρουσιάσω σήμερα εἶναι «Σχέση ἱ. Κανόνων καί Κοσμικῶν Νόμων».

Θά προσπαθήσουμε δηλαδή νά βροῦμε τά κοινά σημεῖα καθώς καί τίς διαφορές τῶν δύο δεοντολογικῶν συστημάτων: Τῶν ἱερῶν Κανόνων ἀφενός καί τῶν κοσμικῶν Νόμων ἀφετέρου. Ἡ προσέγγιση πού ἐπιχειροῦμε νά κάνουμε εἶναι μία συγκριτική μελέτη μέσα ἀπό τήν ὁποία θά προσπαθήσουμε νά κατανοήσουμε τήν λειτουργικότητα τοῦ κάθε συστήματος μέσα στή σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Πρίν ὁμως προχωρήσουμε στό θέμα μας εἶναι ἀναγκαῖα μία διευκρίνιση τῶν ὄρων. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε Ἱεροί Κανόνες καί τί ὅταν λέμε κοσμικοί Νόμοι;

Α. Ἱεροί Κανόνες σέ γενική ἐννοια εἶναι ὅλα τά κείμενα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως πού ἔχουν θεία προέλευση καί ὑποδεικνύουν τρόπους συμπεριφοράς, ἤτοι: ἡ Ἁγία Γραφή (Παλαιά καί Καινή Διαθήκη), οἱ Ἀποφάσεις Συνόδων, Λόγοι καί Παραινέσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί γενικά κάθε ἐπιταγή ἢ τάξη μέσα στήν Ἐκκλησία. Μέ εἰδική ἐννοια («ἐν στενῇ ἐννοίᾳ») ἱ. Κανόνες θεωροῦνται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί οἱ γνώμες τῶν Πατέρων πού ἐπικυρώνονται ἀπό αὐτές. Αὐτές οἱ ἀποφάσεις περιέχονται στόν Νομοκάνονα σέ 14 τίτλους τοῦ Ἱ. Φωτίου καί σέ ἄλλες συλλογές. Πλέον σημαντική συλλογή, ἕνα εἶδος ἐπισήμου κειμένου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τό βιβλίον Πηδάλιο¹, πού ἔχει συγγραφῆ ἀπό τόν Ἅγιο Νικόδημο τόν Ἁγιορείτη.

Β. Κοσμικοί Νόμοι ἀπό τήν ἄλλη πλευρά εἶναι ἡ δικαιοταξία πού ἔχει ἐπιβάλλει ἡ κοσμική ἐξουσία τῶν σημερινῶν Κρατῶν καί ἔχει ἐγκόσμιους ἀποκλειστικά σκοπούς καί ἀνθρωποκεντρική κατεύθυνση. Εἶναι τό σύνολον τῶν νόμων πού ἐφαρμόζεται σήμερα τόσο στήν Ἑλλάδα ὅσο καί στίς λοιπές Δυτικές Κοινωνίες τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τῶν ΗΠΑ κ.λ.π. Τό Δίκαιο αὐτό ξεκινάει ἀπό τόν Γαλλικό Διαφωτισμό καί ἀνανεώνεται μέσα ἀπό τό Κοινοβουλευτικό σύστημα. Ἡ ἐρμηνεία του ἐπίσης γίνεται μέ καθαρά ἀνθρώπινες μεθόδους πού ὑπαγορεύουν οἱ Νομικές Ἐπιστήμες χωρίς ἀναφορά στό Θεῖον. Οἱ πηγές τοῦ Δικαίου πού ἰσχύει σήμερα, ἀνιχνεύονται ἐπομένως στά Ἐπαναστατικά κινήματα τοῦ 18^{ου} αἰῶνα καί

¹ Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηός τῆς μίας Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησίας, ἤτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροί καί Θεῖοι Κανόνες πρὸς κατάληψιν τῶν ἀπλουστέρων ἐρμηνευόμενοι παρά Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καί Νικοδήμου μοναχοῦ. Ανατύπωσις ἐκ τῆς γ' ἐκδόσεως τοῦ 1864, Θεσσαλονίκη, ἐκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου.

θεμελιωτές του θεωρούνται ο Μοντεσκούε με τό περίφημο έργο του «Τό Πνεύμα τών Νόμων», ο Ρουσό με τό «Κοινωνικό Συμβόλαιον», ο Λόκ, ο Χιούμ, ο Βολταίρος, ο Ντιντερώ και οί λοιποί διαφωτιστές και έγκυκλοπαιδιστές². Από τήν Εύρώπη μεταφέρθηκε τό δίκαιο αυτό στην Ελλάδα μέσω τών σπουδασμένων στά Εύρωπαϊκά Πανεπιστήμια Έλλήνων Νομικών.

Όταν λοιπόν αναφερόμαστε στους Κοσμικούς Νόμους, πέραν από τίς συγκεκριμένες διατάξεις, έννοούμε και τίς ιδεολογικές άρχές, τούς σκοπούς και τίς μεθόδους πού χρησιμοποιούν οί Νόμοι αυτοί προκειμένου νά γίνουν σεβαστοί σήμερα μέσα στά πλαίσια του Έλληνικού Κράτους και γενικότερα στόν Δυτικό λεγόμενο κόσμο.

Μετά από αυτές τίς αναγκαίες διευκρινίσεις σχετικά με τούς όρους Νόμοι και ί. Κανόνες μπορούμε νά προχωρήσουμε στή διάγνωση για τίς όμοιότητες και τά κοινά στοιχεία Νόμων και Κανόνων.

1. ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1. Τό πρώτο κοινό στοιχείο τών δύο συστημάτων είναι τό Δεοντολογικό στοιχείο.

Τόσο οί ιεροί Κανόνες όσο και οί Κοσμικοί Νόμοι διαφέρουν από όλα τά άλλα κείμενα πού μεταδίδουν γνώσεις και πληροφορίες κατά τούτο ότι όρίζουν τί δέον γενέσθαι. Δέν άσχολούνται δηλαδή με τό τί είναι κάτι, δηλαδή με τήν ούσία και τίς ιδιότητες τών πραγμάτων πού άσχολούνται άλλες Έπιστήμες, αλλά με τό πρέπει, τό δέον, τό τί όφείλει κάποιος νά κάνει. Ρυθμίζουν δηλαδή τήν ανθρώπινη συμπεριφορά.

Είναι βέβαια γνωστό ότι οί νόμοι δέν ζητούν πάντα αυτά πού όρίζουν οί ί. Κανόνες, παρόλο πού σε πολλές περιπτώσεις συμφωνούν, όπως π.χ. τόσο ό νόμος όσο και ό ί. Κανόνας συμφωνούν στην έπιταγή «ού φονεύσης». Σε πολλές άλλες περιπτώσεις ό,τι θεωρεί ό νόμος σωστό ό ί. Κανόνας τό θεωρεί λάθος και άμαρτία.

Έτσι λοιπόν συμπεραίνουμε ότι τόσο ό κοσμικός νομοθέτης όσο και ό θεϊός νομοθέτης χρησιμοποιούν δεοντολογικές προτάσεις για νά επιβάλλουν ύποχρεώσεις και συμπεριφορές.

1.2. Τό δεύτερο κοινό στοιχείο είναι ό Άνθρωπος.

Κάθε κοσμικός Νομοθέτης έχει στό νοϋ του έναν ιδεώδη ανθρώπινο τύπο. Αυτός ό ιδεώδης άνθρωπος χρησιμοποιείται σαν μοντέλλο. Έτσι επιβάλλεται σε όλους τούς ανθρώπους νά κάνουν αυτά πού θά έκανε τό ιδανικό μοντέλο του ανθρώπου και νά αποφεύγουν ό,τι αυτός θά απέφευγε.

Κέντρο και του θεϊού Νόμου είναι επίσης ό Άνθρωπος. Από τό πρώτο βιβλίό της Αγίας Γραφής γνωρίζουμε τί είναι ό άνθρωπος, πώς δημιουργήθηκε, ποιός ό προορισμός του, καθώς και ότι ό πρώτος θεϊός νόμος δόθηκε στόν άνθρωπο άμέσως μετά τήν δημιουργία του. Η

---

² Αντί πλλων, Αριστοβούλου Μάνεση, Συνταγματικό Δίκαιο, τ.1, Έκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1980 σ.39 έπ.

παράβαση αυτού του πρώτου ι. Κανόνα έφερε , κατά την χριστιανική διδασκαλία ,τήν πτώση και τον θάνατο στον Άνθρωπο.

Πέρα από την ανθρωπολογία της Παλαιάς Διαθήκης και στην Καινή Διαθήκη ο νόμος του Θεού συμπλέκεται με τον Άνθρωπο. Αυτό φαίνεται στην καινή έντολή του Θεανθρώπου: «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καί ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς, οὗτος γάρ ἐστίν ὁ νόμος καί οἱ προφῆται»³.

Θά μπορούσαμε συμπερασματικά νά ποῦμε ὅτι κάθε δεοντολογικό σύστημα, εἴτε πρόκειται γιά τόν κοσμικό νόμο εἴτε γιά τούς ι. Κανόνες, ἔχει τή δική του συγκεκριμένη Ἀνθρωπολογική Βάση. Ἀπαντάει δηλαδή μέ τόν δικό του τρόπο στό ἐρώτημα τί εἶναι ἄνθρωπος, ποιές οἱ δυνατότητές του, τί μπορεί νά τοῦ ζητήσουμε νά κάνει, τί ὄχι, τί εἶδος ἀνθρώπου θέλουμε.Αὐτά θά τα δοῦμε λεπτομερέστερα στή συνέχεια.

Ἐδῶ νά προσθέσουμε τοῦτο μόνον, γιά πληρέστερη κατανόηση τοῦ θέματος, ὅτι τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ἀκολουθώντας ἄλλα μοντέρνα Συντάγματα μετά τήν μεταπολίτευση μέ τό ἄρθρο 2 παρ.1 ἔδωσε σαφῆ ἀνθρωπολογική βάση στήν ἐρμηνεία του ὀρίζοντας ὅτι «Ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ἀνθρώπου αποτελοῦν τήν πρωταρχική υποχρέωση τῆς Πολιτείας».

Ἀλλά καί τά περιώνυμα ἀνθρώπινα δικαιώματα, ὅπως τό λένε καί οἱ λέξεις, εἶναι τρόποι προσαρμογῆς τῶν κρατικῶν νόμων σέ γενικότερες ἀνθρωπολογικές ἀρχές.

1.3.Τρίτο κοινό σημεῖο Νόμων καί ι. Κανόνων εἶναι ἡ Ἐλευθερία.

Γιά νά ἀπαιτήσῃ ὁ νόμος ἢ ὁ ἱερός Κανόνας ἀπό κάποιον ἄνθρωπο νά κάνει κάτι, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι ἐλεύθερος. Οὔτε ὁ νόμος οὔτε ὁ Ι. Κανόνας μποροῦν νά ἐπιβάλουν τά ἀδύνατα.

Ὁ Νόμος μέ τήν ἀρχή τοῦ καταλογισμοῦ, τῆς ὑπαιτιότητας, τήν ἄρση τοῦ ἀδίκου τῆς πράξεως κ.λ.π ἀπαλλάσσει καί δέν τιμωρεῖ τόν ἄνθρωπο που ἐνεργεῖ θρυσκόμενος σέ ἀνάγκη ἢ πλάνη ἢ που δέν γνωρίζει τί πράττει.

Ὁ Θεϊκός νόμος ἐπίσης θεμελιώνει τήν ἀξίωσή του νά γίνῃ σεβαστός στό γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νά ἐπιλέξει. Ἡ δυνατότητα ἐλεύθερης ἐπιλογῆς τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ξεκάθαρα ἀπό τό πρῶτο βιβλίο τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅπου συμπλέκεται μέ τήν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καί ἐπαναλαμβάνεται ἀδιάκοπα μέχρι τό τελευταῖο βιβλίο τῆς ἁγίας Γραφῆς, τήν Ἀποκάλυψη.⁴ Ἡ Ἐλευθερία αὐτή εἶναι ἡ βάση τῆς μισθαποδοσίας τῶν δικαίων καί τῆς αἰώνιας τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν.

Τό εἶδος, τό περιεχόμενο, ἀλλά καί ἡ ἔκταση τῆς ἐλευθερίας πού δέχεται τό κάθε δεοντολογικό σύστημα καί ἐδῶ βέβαια πάλι διαφέρει .

³ Ματθ. 7,12

⁴ «αὐτός (δηλαδή ὁ Θεός) ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον καί ἀφῆκεν αὐτόν ἐν χειρὶ διαβουλίῳ αὐτοῦ. ἐάν θέλῃς συντηρήσεις ἐντολάς καί πίστιν ποιήσαι εὐδοκίας. Παρέδθηκέ σοι πῦρ καί ὕδωρ. Οὐ ἐάν θέλῃς , ἐκτενεῖς τήν χεῖρά σου». Σοφία Σειράχ 15,14-16

1.4. Καί τὰ δύο δεοντολογικά συστήματα ἀποβλέπουν σέ κάποιους συγκεκριμένους σκοπούς.

Ὁ νόμος ἔχει τούς δικούς του σκοπούς, ἀλλά καί ὁ ἱερός κανόνας σκοπεύει σέ κάποιο ἀποτέλεσμα ἐπιτάσσοντας τήν Α ἢ τή Β συμπεριφορά.

1.5. Πέμπτο κοινό σημεῖο εἶναι οἱ Συνέπειες πού προβλέπονται ἀπό τίς παραβάσεις τόσο τῶν Νόμων ὅσο καί τῶν ἱ. Κανόνων.

Ὁ Νόμος φαίνεται ὅτι μοιάζει μέ τόν Ἱ. Κανόνα γιατί καί ὁ μὲν καί ὁ δέ ἔχουν συνέπειες θετικές γιά ὅσους τούς σέβονται καί ἀρνητικές γιά ὅσους παραβαίνουν ὅσα ἐπιτάσσουν. Οἱ συνέπειες τῆς παράβασης τῶν νόμων ὀνομάζονται Ποινές, ἐνῶ οἱ συνέπειες ἀδέτισης τῶν ἱ. Κανόνων ὀνομάζονται Ἐπιτίμια.

1.6. Γιά νά λειτουργήσουν τέλος καί τὰ δύο συστήματα χρειάζονται τόν συγκεκριμένο ἄνθρωπο πού θά κρίνει τή καθε περίπτωση.

Τόσο ὁ Νόμος ὅσο καί ὁ Ἱ. Κανόνας ἐκφράζονται γενικά καί δέν ρυθμίζουν κάθε ἀνθρώπινη σχέση, κάθε ἀνθρώπου εἰδικά. Αὐτή τήν προσαρμογή τῆς γενικῆς ἐντολῆς στή εἰδική περίπτωση τήν κάνει κάποιο συγκεκριμένο ὑπεύθυνο πρόσωπο. Αὐτό τό πρόσωπο ὁ Νόμος τόν ὀνομάζει Δικαστή, ἐνῶ οἱ ἱ. Κανόνες τό καθήκον αὐτό τό ἐναδέτουν στον Ἐπίσκοπο, στή Σύνοδο τῶν Ἐπισκόπων, στόν Πνευματικό καί στόν Ἡγούμενο (γιά τά Μοναστήρια).

2. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ.

Ἄς δοῦμε τώρα τίς διαφορές. Ἄς δοῦμε σέ τί διαφέρει ἡ περί Ἀνθρώπου ἀντίληψη τοῦ νόμου ἀπό αὐτήν τοῦ ἱ. Κανόνα, ποιά Ἐλευθερία ἀναγνωρίζει ὁ Νόμος καί ποιά οἱ Ἱ. Κανόνες, ποῖος εἶναι ὁ σκοπός Νόμου καί ποῖος τοῦ ἱ. Κανόνα, ἂν ὁ Ἐπίσκοπος εἶναι Δικαστής καί τέλος ἂν τὰ Ἐπιτίμια τῶν ἱ. Κανόνων εἶναι Ποινές.

2.1. Ὁ Ἄνθρωπος.

Ἡ κοσμική Νομοθεσία σήμερα ἔχει δεχθῆ σάν βάση θεωρήσεως τοῦ Ἀνθρώπου τόν Φυσικό Ἄνθρωπο⁵, ὅπως τόν περιγράφει ὁ Ρουσώ στό «Κοινωνικό του Συμβόλαιον», ἕναν ἄνθρωπο «μέ τήν ἀπλή καρδιά, μέ τά ἡθικά αἰσθήματα, τήν ἡθική θέληση». Ἡ περί φυσικοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία ὅσο καί ἂν θεωρεῖται κατάκτηση τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ δέν εἶναι

---

⁵ Οἱ νεώτερες γενιές νομικῶν ἀπορρίπτουν θεωρητικά τήν περί φυσικοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία καί ἀκολουθοῦν τό νομικό θετικισμό. Ὁ νομικός θετικισμός εἶναι ἡ ὁμολογία ὅτι ἡ νομική ἐπιστήμη τοῦ παρελθόντος ἀπέτυχε νά γνωρίσει σωστά τί εἶναι ἄνθρωπος μέσω τοῦ Φυσικοῦ Ἀνθρώπου καί τόν παραμερίζει ἐπικεντρώνοντας τό ἐνδιαφέρον σέ μία νεφελώδη καί κοινωνιολογική θεώρηση ἀνθρώπου καί συνακόλουθα τοῦ Δικαίου. Πρβλ. Παύλου Σούρλα, *Justi atque injusti scientia*, μιά εἰσαγωγή στήν ἐπιστήμη τοῦ δικαίου, Ἀθήνα-Κομοτηνή, Ἐκδόσεις Ἀντ. Σάκκουλα, 1995, σ.σ.76-78. Δέχεται δηλαδή ὁ νομικός θετικισμός ἕνα ἄλλο τύπο φυσικοῦ ἀνθρώπου τόν «κοινωνικό ἄνθρωπο». Σήμερα, πού προωδοῦνται οἱ ἀντιλήψεις τῆς Νέας Ἐποχῆς ὁ φυσικός ἄνθρωπος μεταπλάθεται σέ Μετ-ἄνθρωπο .πρβλ. Δάφνη Βαρβιτσιώτη, *Νέα Ἐποχή*, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Σταμούλη, 2004, σ.39.

τίποτ' άλλο παρά μία βελτίωση ή μία παραλλαγή της περί φυσικού ανθρώπου διδασκαλίας των Φραγκολατίνων Θεολόγων και του Προτεσταντικού Κόσμου.

Η περί Φυσικού ανθρώπου διδασκαλία είναι ή περί Προπατορικού Ἀμαρτήματος και Πτώσεως διδασκαλία του θεωρουμένου από τους Παπικούς ως αγίου, Θωμά Ἀκινάτου. Κατά την διδασκαλία αυτή ο άνθρωπος ἐδημιουργήθη ως ὄν φυσικό και με μία ἐνέργεια της Θείας Χάριτος δόθηκεν σ' αὐτόν ως δῶρα ἡ ἀνάταση πρὸς τὸν Θεὸ και ἡ κοινωνία με Αὐτόν. Με τὴν πτώση του χάνει αὐτά τὰ δῶρα, ἀλλὰ ως φυσικό ὄν, λένε οἱ Παπικοί, λίγο μόνον ἐπηρεάζεται. Δηλαδή πιστεύουν ὅτι ὁ Ἄνθρωπος δέν ἔχασε οὐσιαστικά τίποτα παρά μόνον τίς ἔκτακτες εὐλογίες τοῦ Θεοῦ. Κατά τὰ ὑπόλοιπα παρέμεινε ἀναλλοίωτος.⁶

Σύμφωνα με αὐτή τὴν διδασκαλίαν θεωρεῖται ὅτι ὁ ἄνθρωπος κατέχει τὴν δύναμιν ἀνακαλύψεως τοῦ δικαίου, διότι ἂν και ἁμάρτησε δέν ἐφθάρη ἡ φύση του ἐντελῶς, ἀλλὰ μετέχει στήν ἀληθεία. Ἔχει μία ἀνταύγειαν τοῦ θείου νόμου στή καρδιά του, τὴν ὁποία ὀνομάζουν οἱ σχολαστικοὶ «μετοχή». Αὐτή ἡ θεία μετοχή, ὅπως λένε οἱ σχολαστικοὶ, ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον στήν γνώση τοῦ Θεοῦ, καθὼς και στήν γνώση τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ αὐθεντικοῦ και τοῦ δικαίου⁷. Κατά τὸν Ἀκινάτη ὁ ἄνθρωπος λαμβάνει «ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λογικῆς ἀνθρωπίνης φύσεως» τὴν γνώσιν τοῦ θείου νόμου γιατί ὁ ἀνθρώπινος λόγος «ἀποτελεῖ ἐντὸς ἡμῶν ἀπεικόνισιν τοῦ θείου φωτός»⁸. Πιστεύουν λοιπὸν οἱ Λατεῖνοι ὅτι μόνος του ὁ Ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ βρῆ τὸ Δίκαιο γιατί τὸ λογικό του δέν ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴν Πτώση τῶν Πρωτοπλάστων.

Ἡ Προτεσταντικὴ Ἀνθρωπολογία ἐξάλλου, πού διαπνέεται ἀπὸ τίς περί Ἀπολύτου Προορισμοῦ δοξασίες, ἔχει τὸ δικό της μοντέλλο φυσικοῦ Ἀνθρώπου, ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρο. Πιστεύουν οἱ Προτεστάντες ὅτι ἡ πτώση διέφθειρε και κατέστρεψε κατὰ τρόπον ἀνεπανόρθωτο τὴν φύση τοῦ ἀνθρώπου, συνεσχότισε τὸν λόγον του, τὸν ἐστέρησε ἀπὸ τὴν ἐλευθερία του και τοποθέτησε τὴ ζωὴ του κάτω ἀπὸ τὴν ἐξάρτηση τῆς Θείας Χάριτος. Ὁ ἄνθρωπος ἐπομένως κατὰ τοὺς Προτεστάντες εἶναι μικρὸς και ἀδύνατος “ἔνα ὄν παράδοξον και τραγικόν”⁹ και ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπὸ τὴν Θεία Χάρη, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ χωρὶς οὐσιαστικά νὰ μεταποιεῖ, φωτίζει, ἀγιάζει τὸν ἄνθρωπο.

Ἐπόμενον εἶναι ὁ Προτεσταντικὸς Κόσμος νὰ μὴν ἀποδέχεται τὴν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ κατανοήσῃ «ἀφ' ἑαυτοῦ» τὸ δίκαιο ἀλλὰ νὰ δέχεται ὅτι ἡ ἐννοια τῆς δικαιοσύνης συµμεταβάλλεται με τὸν ἄνθρωπο. Γιά τὸν Προτεστάντη τὸ φυσικὸν δίκαιο δέν διαφέρει ἀπὸ τὸ θετικὸν δίκαιον, δηλαδή οἱ Προτεστάντες πιστεύουν ὅτι τὸ Δίκαιο ἀλλάζει μαζί με τὸν ἄνθρωπο. Στήν Προτεσταντικὴ αὐτὴ ἀντίληψη στηρίζεται και ὅλη ἡ νομικὴ θεωρία ὅτι Ἀπόλυτο Δίκαιο δέν ὑπάρχει και ὅτι τὸ μόνον δίκαιο πού ὑπάρχει εἶναι τὸ Θετικὸ Δίκαιο, δηλαδή τὸ δίκαιο πού ἰσχύει σέ μία ὀρισμένη κοινωνία, σέ ὀρισμένο χρόνο και τόπο.

⁶ Αὐτὴ ἡ πλήρη διάκριση Φύσεως και Χάριτος “ εἶναι ἡ πηγὴ μιᾶς φυσιοκρατικῆς ἀντιλήψεως περί τοῦ ἀνθρώπου ” . Νικολάου Μπερδιάγιεφ, Περὶ Προορισμοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, δοκίμιον παραδόξου ἡθικῆς, Ἀθήναι, 1950. σ.87

⁷ Νικολίτσας Γεωργοπούλου, τὸ Φυσικὸν Δίκαιον, ἱστοριοκριτικὴ θεώρησις τοῦ Προβλήματος, Ἀθήναι, (χωρὶς χρονολογία), σ. 87

⁸ Γεωργοπούλου, ὁ.π.π. σ. 91

⁹ Μπερδιάγιεφ, ὁ.π.π., σ.87

Ἡ Ὁρθόδοξη διδασκαλία περί Ἀνθρώπου διαφοροποιεῖται τόσο ἀπό τήν περί φυσικοῦ Ἀνθρώπου Διδασκαλία τῶν Προτεσταντῶν, ὅσο καί ἀπό αὐτήν τῶν Φραγκολατείνων. Κατά τή δική μας, Ὁρθόδοξη πατερική παράδοση ὁ ἄνθρωπος, ἡ Ἐλευθερία του, ἡ πτώση του ἀπό τόν Παράδεισο καί οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς πτώσεως ἔχουν ἐντελῶς διαφορετική θεώρηση.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπό τόν Τριαδικό Θεό “κατ’ εἰκόνα Θεοῦ” καί καλεῖται νά γίνει “καθ’ ὁμοίωσιν Θεοῦ” πού ἀποτελεῖ καί τόν Προορισμό τοῦ Ἀνθρώπου. Ὁ Θεός ἐπλασε τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐά ὡς νήπια καί τούς ἔβαλε στό Παράδεισο. Εἶχαν κοινωνία μέ τήν Ἁγία Τριάδα γιατί εἶχαν τό ζωοποιό Πνεῦμα. Ὁ Θεός τούς ἔδωσε ἐντολή νά τελειοποιηθοῦν βαδμηδόν καί νά φθάσουν ἐν καιρῷ στήν ἀθανασία καί στή θέωση. Ἐδῶ βρίσκουμε τήν πρώτη ἀναφορά στό ρόλο πού παίζει ὁ θεϊκός Νόμος, ὁ ἰ. Κανόνας. Βοηθᾷ τό Ἀνθρώπο ἀπό τή νηπιώδη κατάσταση νά φτάσει στήν ὠριμότητα.

Ποία εἶναι ἡ ὠριμότητα; Ἡ ἀνιδιοτελή ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον¹⁰. Ὁ προορισμός αὐτός τοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν χριστιανική Γραμματολογία ἀποκτᾷ ιδιαίτερη σημασία καί ἀποτελεῖ τό “θεμέλιον τῆς περι θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὀρθοδόξου διδασκαλίας”¹¹.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνθρωπολογία ἔχει ὡς βάση τίς σχετικές διηγήσεις περί κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου τῆς Π.Δ. πού περιέχονται στό πρῶτο βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης, τή Γένεση. Ἀλλά ἡ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τόν περιγράφουν οἱ Γραφές δέν γίνεται στοχαστικά καί γιαυτό δέν καταλήγει νά δεχθῆ ἓνα μοντέλλο φυσικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κατανόηση τοῦ Ἀνθρώπου γίνεται μέσα ἀπό τήν μελέτη τῆς Θεανθρώπινης προσωπικότητας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνθρωπολογία ἔχει ἔτσι ἄμεση σύνδεση μέ τό Χριστολογικό Δόγμα, τό ὁποῖον ἀπετέλεσε τό ἀντικείμενο μεγάλων θεολογικῶν συζητήσεων κατά τούς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπό τήν ἐποχή τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων καί ἐντεῦθεν κατανοεῖται ξεκάθαρα “ὅτι ἡ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά γίνει **μόνο μέ κριτήριο τό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ**”¹². Τό ἀνθρωπολογικό μοντέλλο ἐπομένως δέν εἶναι ὁ λεγόμενος “φυσικός ἀνθρωπος” τῆς Δύσης, ἀλλά ὁ Χριστός¹³. Ἐτσι οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού ἀναφέρονται στή φύση τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν συγχρόνως καί τίς Ὁρθόδοξες ἀνθρωπολογικές θέσεις, ἀλλά καί τό κλειδί ἐρμηνείας τῶν ἰ. Κανόνων.

2.2. Ἡ Ἐλευθερία.

Οἱ διαφορετικές περί ἀνθρώπου διδασκαλίες Παπικῶν καί Προτεσταντῶν διαφοροποιοῦν καί τίς περί ἐλευθερίας ἀντιλήψεις αὐτῶν χωρίς καμμία ἀπό τίς δύο θρησκευτικές αὐτές ομάδες νά προσεγγίξει τήν Ὁρθοδοξία. Ἐτσι ὁ ἰδανικός τύπος Παπικοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτός πού ἐναποθέτει τήν ἐλευθερία του στό Πάπα προκειμένου νά ἀποφύγει τήν πίεση τῆς εὐδύνης πού

¹⁰ Ἰωάννου Σ. Ρωμανίδου, Τό Προπατορικόν Ἀμάρτημα, 6^η Ἐκδοση, Ἀθήνα, Ἐκδόσεις Δόμος, 1989. σ. 156

¹¹ Νικολάου Μπρατσιώτου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τόμος Ι, ὁ Ἀνθρωπος ὡς θεῖο Δημιούργημα, ἐν Ἀθήναις 1976 σ. 304

¹² Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, τόμος Α, 4^η Ἐκδοση, Ἀθήνα 2000. σ.604

¹³ Ρωμανίδου ὁ.π.π. σ.150

αυτή ή Έλευθερία άσκει έπάνω του. Ό μέγας Ίεροεξεταστής του Ντοστογιέφσκη στό βιβλίο του οί Άδελφοί Καραμαζώφ μάς περιγράφει θαυμάσια πώς ό Παπισμός διαχειρίζεται αυθαίρετα τήν από Θεού δοθείσα στόν άνθρωπο απόλυτη έλευθερία έπιλογής.

Ό Προτεσταντισμός αντίθετα, όπως ήδη είπαμε, έφόσον κατά βάσιν δέχεται τόν Απόλυτο Προορισμό, συμφωνεί sé μία κολοπή Έλευθερία του ανθρώπου πού δέν έχει τήν δυνατότητα νά κάνει τίποτα χωρίς τήν απόλυτη έξάρτηση από τή Θεία Χάρη. Δέν δέχεται δηλαδή, όπως έμεις οί Όρθόδοξοι, ότι ή σωτηρία είναι τό αποτέλεσμα τής συνεργασίας Θεού και Άνθρώπου ούτε ότι ή Θεία Χάρη μπορεί νά μεταποιήσει τό άνθρωπο και νά τόν μεταβάλλει όντολογικά από άμαρτωλό sé άγιο, από άτιμο σκευός sé τίμιο, από υίο Άπωλείας sé Φίλο του Χριστού. Γιαυτό και δέν τιμούν τούς Άγίους, ούτε δέχονται τά ιερά λείψανα, πού είναι σημάδια μόνιμης παραμονής τής Θείας Χάριτος στήν άγιασμένη προσωπικότητα.

2.3. Ό Σκοπός του Νόμου

Ό σκοπός του κοσμικού Νόμου είναι νά κάνει όμαλή τήν κοινωνική συμβίωση, γιαυτό τά δικαιώματα του ενός πολίτου δέν πρέπει νά έμποδίζουν τά δικαιώματα του άλλου. Ό κοσμικός νομοθέτης προσπαδει νά ισορροπίσει τά συμφέροντα ανθρώπων ...συμφεροντολόγων. Οί Ίδιοι οί μεγάλοι νομικοί όμολογούν ότι «Η προστασία των συμφερόντων... γίνεται... πάντα σ' έναν κόσμο γεμάτο συμφέροντα, στόν όποιο όλα τά αγαθά είναι αντικείμενο έπιθυμιών, γι' αυτό και ή προστασία τους γίνεται πάντα (!) sé βάρος άλλων συμφερόντων»¹⁴. Έτσι ενώ στό θεϊκό νόμο πρυτανεύει ή άνενδεής άρχή τής αγάπης, στό κοσμικό δίκαιο αντίθετα έπικρατεί ή πάσης φύσεως ανάγκη και τό έγωιστικό συμφέρον. Ό ανθρώπινος νόμος δέχεται αυτήν τήν πτωτική κατάσταση του ανθρώπου ως φυσική και προσπαδει μέ τή λογική και τό αίσθημα αυτοσυντήρησις νά αποφύγει τήν κοινωνική διάσπαση. Γιαυτό υποχωρεί θεσμικά sé πρόσωπα, ομάδες, ιδέες πού παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυναμικότητα, άσχετα αν εκφράζουν τό αντικειμενικά δίκαιο.

Αντίθετα ό ί. Κανόνας επιδιώκει νά δημιουργήσει ανθρώπους άνενδεείς, όμοιους μέ τόν έλεύθερο από κάθε ανάγκη Θεό. Ό ί. Κανόνας παιδαγωγεί τούς ανθρώπους στό νά γνωρίζουν ότι τό τί δικαιούνται νά πάρουν από τόν άλλον άνθρωπο, αλλά τό τί περισσότερο όφείλουν νά δώσουν.

Γιά τό λόγο αυτό μέ άλλο τρόπο έρμηνεύονται οί Κοσμικοί Νόμοι και άλλοιώς οί ί. Κανόνες. Ό κοσμικός Δικαστής έρμηνεύει τό Νόμο έχοντας κατά νοῦ τούς «κοινωνικοδικούς κανόνες»¹⁵ πού έχει ή πλειψηφία κάθε Κράτους μιās συγκεκριμένης έποχής. Έτσι κάθε νομική διάταξη έρμηνευομένη άκολουθει μέ αυτόν τό τρόπο τούς κοινωνικούς και ήθικούς κανόνες της πλειψηφίας των πολιτών, άσχετα αν αυτές οί αντιλήψεις είναι σωστές, δίκαιες, χρήσιμες ή όχι.

¹⁴ Karl Engisch, Είσαγωγή στή Νομική Σκέψη, Μτφρ. Διονυσίου Δ. Σπινέλλη, τακτικού Καθηγητού του Πανεπιστημίου Θράκης, Αθήνα, έκδοσης Μορφωτικού Ίδρύματος Έθνικής Τραπέζης, 1981, σ.219 επ.

¹⁵ Άννας Ψαρούδα-Μπενάκη, δν.-Δικηγόρου, Τά Άξιολογικά Στοιχεία τής αντικειμενικής Ύποστάσεως του Έγκλήματος, Αθήνα, Έκδοτικός οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, 1971 σ. 65 επ.

Οί Ιεροί Κανόνες αντίθετα καθοδηγούν, ως όδοδείκτες, τούς χριστιανούς προς τήν θέωση, δηλαδή τήν κατάσταση εκείνη πού αρχίζει από αυτή τή ζωή και πού ο άνθρωπος υπερβαίνοντας κάθε φυσική ανάγκη διαλέγεται «μόνος μόνω Θεῷ». Οί Ιεροί Κανόνες δέν θέλουν νά κατασκευάσουν ἕνα ἄνθρωπο ἀκίνδυνο γιά τό διπλανό του, δηλαδή πού νά μήν κλέβη, νά μή φονεύει, νά μή φοροδιαφεύγει, νά μή χειροδικεῖ, νά μήν ἔχει σεξουαλική ἐπιθετικότητα κ.τ.δ., ὅπως οί Νόμοι. Οί Ιεροί Κανόνες θέλουν νά δημιουργήσουν ἕνα ἄνθρωπο Χριστό, πού ὅλη τήν ἡμέρα θά εὐεργετῆ καί θά θεραπεύει τόν συνάνθρωπό του.

2.4 ἸΟ Δικαστής

Οί Νόμοι γιά νά ἐφαρμοστούν προβλέπουν τήν ὑπαρξη Δικαστῶν σωστά μορφωμένων. Ἀκολουθώντας μάλιστα τήν περί Φυσικοῦ Ἀνθρώπου Διδασκαλία τῶν Λατείνων δέν ἐξετάζουν ἂν ὁ συγκεκριμένος Δικαστής ἔχει ἐφαρμόσει τό Νόμο στή ζωή του, ἂν εἶναι ἡθικός ἢ ἀνήθικος, ἂν ἔχει μέσα του ὁμοια πάθη μέ αὐτά πού πραγματοποίησε ὁ Ἑγκληματίας, τόν ὅποιον καλεῖται νά δικάσει. Ἀφοῦ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου συμμετέχει στή θεία οὐσία καί δέν ἔχασε τίποτα ἀπό τήν πτώση τῶν Προτοπλάστων, ὅπως διδάσκουν οί Παπικοί, κάθε ἀγχίνους δικαστής καλά μορφωμένος μπορεῖ νά ἐπιβάλει τίς ἐνδεδειγμένες κυρώσεις τοῦ Νόμου στούς παραβάτες.

Γιά τούς ἱερούς Κανόνες ὁμως τά πράγματα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά. Αὐτός πού καλεῖται νά ἐρμηνεύσει καί νά ἐφαρμόσει τούς ἱ. Κανόνες εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος. Αὐτός ἔχει δικαίωμα νά κρίνει τούς χριστιανούς. Γιατί γίνεται αὐτό;

Ὅπως ἤδη ἀκούσαμε σέ προηγούμενες εἰσηγήσεις οί ἱ. Κανόνες εἶναι θεραπευτικά μέσα. Σέ τί συνίσταται ἡ θεραπεία; Πρῶτα εἶναι ἡ κάθαρση ἀπό τά πάθη πού γίνεται μέ τήν ὑπακοή στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Μετά ἀκολουθεῖ τό ἐπόμενο στάδιο, ὁ φωτισμός τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ φωτισμός τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τήν ἀρχή τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ τελείωσις τῆς θεραπείας αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ θεοπτία, τουτέστιν ὁ δοξασμός ἢ ἡ θέωσις»¹⁶.

Ἡ θεραπεία ὁμως αὐτή δέν γίνεται χωρίς τόν θεραπευτή, ὅπως δέν διορθώνονται οἱ σωματικές ἀρρώστιες χωρίς γιατρό. Θεραπευτές εἶναι ὅσοι γνωρίζουν τήν ὀρθόδοξη «ποιμαντική τέχνη» μέσα στήν ὁποία περιέχεται καί τό δικαίωμα διορθώσεως τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἡ ἀληθινή αὐτή ἐπιστήμη διδάσκεται στά Ὁρθόδοξα Μοναστήρια. Ἀπό τά μοναστήρια ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στίς περιόδους τῆς ἀκμῆς τῆς ἐξέλεγε τούς Ἐπισκόπους-θεραπευτές. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὑπερέβη καί αὐτό ἀκόμα τό γράμμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πού θέλει τούς Ἐπισκόπους νά εἶναι ἑγγαμοί, καί ὠρισε νά καλοῦνται οἱ Ἐπίσκοποι ἐκ τῶν μοναχῶν. «Ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἴτις μή μοναχός ἐγένετο, οὐ γίνεται ἐπίσκοπος ἢ πατριάρχης»¹⁷.

Μέσα ἀπό τήν μοναχική ὑπακοή ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος τήν σωστή λειτουργία τῆς λογιστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Ἡ σωστή λειτουργία τοῦ λογιστικοῦ ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν σωστή γνώση περί τοῦ Θεοῦ καθώς καί τήν δυνατότητα νά διακρίνει ἀλάνθαστα τό καλό ἀπό τό κακό, πού ἀποτελεῖ καί τό βασικό στοιχεῖο μιᾶς δικαιοδοτικῆς κρίσεως. Ἡ διάκριση

¹⁶ Ρωμανίδης, ὁ.π.π. σ.κθ'

¹⁷ Ἁγίου Νικοδήμου, Συμβουλευτικό Ἐγχειρίδιον, 8^η ἔκδοσις, Βιβλιοπωλεῖο Νεκτάριος Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1999, σ.31, σ.31.

ὁμως αὐτή τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ δεν εἶναι περιγραφική, «κατ' εἶδος», ὅπως συνήθως ἀπαιτεῖ ὁ νόμος ἀπό τόν κοσμικό δικαστή ἀλλά οὐσιαστική, «ἢ τρανή γε καί ἀσύγχυτον ἔχουσα περί τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμένων δόξαν». Αὐτή δηλαδή τήν γνώση τῶν πραγμάτων πού ἔχει ὁ καθαρὸς ἀπό πάθη νοῦς.

Ὁ μέγας κανονολόγος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης γνωρίζοντας καλύτερα παντός ἄλλου τό ρόλο τῶν Ἱερῶν Κανόνων σάν θεραπευτικῆς μεθόδου καί ἀναφερόμενος στή μακρότατη συνήθεια οἱ Ἐπίσκοποι νά ἐκλέγονται ἐκ τῶν μοναχῶν γράφει «Συνήθεια θεβαίως ἦτον αὕτη, ἢ μᾶλλον εἶπειν, νόμος ἀγιώτατος, νόμος δικαιοῦτατος, καί νόμος κοινωφελῆς. Ἀγιώτατος, διότι ἐκεῖνοι διά τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων, καί τοῦ μοναδικοῦ πολιτεύματος, πρῶτον ἐκαθαρίζοντο, καί τότε ἤρχιζον νά καθαρῶσι τοὺς ἄλλους. Πρῶτον ἐφώτιζοντο, καί ὕστερον ἐφώτιζον. Πρῶτον ἐτελειοῦντο, καί ὕστερον ἐτελείουν καί συντόμως εἶπειν, πρῶτον ἠγιάζοντο, καί ὕστερον ἠγιάζον. Δικαιοῦτατος, διότι ἐνδυσάμενοι τοὺς νικηφόρους φοίνικας κατὰ τῶν παθῶν, διά μέσου τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων, τότε εἰς βραβεῖον τῆς νίκης, ἐλάμβανον τό μέγα τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα καθυποτάξαντες τό χεῖρον εἰς τό κρεῖττον, ἦτοι το σῶμα εἰς το πνεῦμα, καί ἄρξαντες ἑαυτῶν διά τῆς ἀκροτάτης φιλοσοφίας τότε τῷ νόμῳ τῆς δικαιοσύνης, ὑπέταττον ἄλλους, καί ἐγίνοντο ἄρχοντες τῶν λαῶν»¹⁸.

Οἱ Ἐπίσκοποι ἐκλεγόμενοι ἀπό τήν τάξη τῶν μοναχῶν εἶχαν μάθει καί ἐφαρμόσει στόν ἑαυτό τους τήν ὀρθόδοξη θεραπευτική ἀγωγή τῆς καθάρσεως τοῦ νοῦ, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θέωσης. Ἀπό τοὺς σέ κατάσταση θέωσης μοναχοὺς ἐξασφάλιζε ἡ Ἐκκλησία Ἐπισκόπους ποιμένες δηλαδή, θεραπευτές τῶν ἁμαρτανόντων χριστιανῶν.

2.5. Ποινές καί Ἐπιτίμια

Ἀφοῦ ξεκαθαρίσαμε τό Νόμο ἀπό τόν ἰ. Κανόνα, τό Δικαστή ἀπό τό Ἐπίσκοπο, καιρός εἶναι νά διακρίνουμε καί κατὰ τί διαφέρουν οἱ Ποινές τῶν Νόμων ἀπό τά Ἐπιτίμια τῶν Ἱ. Κανόνων.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τόν ἐπιστημονικό ὀρισμό τῆς Ποινῆς. «Ἡ ποινή εἶναι **δεινόν** (κακόν) τό ὅποῖον ἐπιβάλλεται ὡς **τοιούτον** κατὰ τινος πολίτου **καθ' ὀρισμένην διδικασίαν** ὑπό τῆς Πολιτείας εἰς ἐνδειξίν **ἰδιαιτέρας ἀποδοκιμασίας** αὐτοῦ ὑπό τῆς καθεστηκυῖας τάξεως». Καί γιά νά ἔχουμε σαφέστερη γνώση τί σημαίνει ὅτι ἡ ποινή εἶναι δεινόν μᾶς λέγουν οἱ νομικοί ὅτι «θέλει ἀκριβῶς νά πλήξῃ τόν τιμωρούμενον, θέλει νά γίνῃ ὑπ' αὐτοῦ αἰσθητή ὡς κακόν, ὡς «πόνος»(Kant)»¹⁹. Τό ἄλλο ἐπίσης σημαντικό στοιχεῖο τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὀρισμοῦ τῆς ποινῆς εἶναι ἡ ἰδιαιτέρη ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου. Ἡ ποινή θεωρεῖται ὅτι συνιστᾷ τό μεγαλύτερο κακό πού μπορεῖ νά πάθει ὁ δράστης καί συγχρόνως παρέχει καί ἐπίσημο **στιγματισμό** τοῦ προσώπου του.

Ἄς δοῦμε τώρα τί εἶναι τά Ἐπιτίμια. Ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα μέ τά ὅποια οἱ νομικοί προσδιορίζουν ἐπιστημονικά τήν ποινή ἐλλείπουν ἀπό τά Ἐπιτίμια μέ τά ὅποια ἡ Ἐκκλησία

¹⁸ Ἀγίου Νικοδήμου, ὁ.π.π. σ.σ. 31-32

¹⁹ Νικολάου Ἀνδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο Ι, Γενικό Μέρος, Ἀθῆναι -Κομοτηνή, Ἐκδόσεις Ἄντ. Σάκκουλα, 1991. σ.σ. 16-17

θεραπεύει τό Ἐκκλησιαστικό Ἐγκλημα. Δέν θεωροῦνται κατ' ἀρχήν τά Ἐπιτίμια ἀληθινό κακό, οὔτε ἐξωτερικά οὔτε στήν οὐσία τους.²⁰

Κατά τό Πνευματικό Δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἁμαρτία, ἡ σύγκρουση δηλαδή μέ τούς ἱερούς Κανόνες καί τίς Εὐαγγελικές ἐντολές, ἀποτελεῖ ψυχικό νόσημα καί χρήζει θεραπείας²¹. Ἔτσι ἐνώ γιά τό κοσμικό δικαστή ὁ ὑπόλογος στό κοσμικό Νόμο ἄνθρωπος εἶναι κατακριτέος, γιά τό Κανονικό Δίκαιο ὁ ὑπόλογος ἄνθρωπος εἶναι θεραπευτέος. Στό κοσμικό δίκαιο ἡ ἀπόρριψη ἀφορᾶ τό πρόσωπο²², ἐνώ στό δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀπόρριψη ἀφορᾶ τήν ἁμαρτωλῆ πράξη, ἡ ὁποία πρέπει νά ἀντιμετωπισθῇ σάν παράσιτο καί νά ἀφαιρεθῇ ἀπό τό συγκεκριμένο πρόσωπο μέ μεθόδους καί προσοχή παρόμοια πρός κάθε ἰατρική τέχνη. Τό Ἐπιτίμιο λοιπόν εἶναι τρόπος θεραπείας καί μοιάζει μέ τίς ἰατρικές φροντίδες καί τούς περιορισμούς πού ἐπιβάλλει ὁ γιατρός στόν ἄρρωστο, ὥστε νά θεραπευθῇ πλήρως ἀπό τήν ἀσθένεια καί ἐπί πλέον νά μὴν ὑποτροπιάσει.

Ὁ Σκοπός τῆς Ποινῆς κατά τό κοσμικό δίκαιο ἦταν παλαιότερα ἡ Ἀνταπόδοση, ὡς ἓνας τρόπος νομιμοποίησης τῆς δικαίας Ἐκδίκησης. Σήμερα εἶναι ἡ Γενική καί Εἰδική Πρόληψη. Εἰδική Πρόληψη σημαίνει τήν «ἀποτροπήν νέων ἐγκλημάτων αὐτοῦ τούτου τοῦ ἤδη ἐγκληματήσαντος» ἐνώ Γενική Πρόληψη τήν «συγκράτησιν τῶν ἄλλων κοινωνῶν ἀπό τῆς κατολισθήσεως εἰς τό ἔγκλημα»²³.

Ὁ ρόλος τῶν Ἐπιτιμίων δέν εἶναι μιᾶ Γενική ἢ Εἰδική Πρόληψη καί πολύ περισσότερο δέν εἶναι μιᾶ μορφῆς Ἀνταπόδοσης²⁴. Εἶναι μιᾶ προσπάθεια σέ βάθος θεραπείας τοῦ

²⁰ Κάποιοι Κανονολόγοι ἰσχυρίζονται ὅτι τά Ἐπιτίμια εἶναι μὲν κακό (ἄρα Ποινή) ἀλλά ἔχουν δῆθεν καλό ἀποτέλεσμα. Καί ἂν ἀκόμα ἡ ἀποψη αὐτή ἦταν σωστή πάλι τά Ἐπιτίμια δέν εἶναι ποινές γιατί σύμφωνα μέ τόν ὀρισμό τῆς ποινῆς αὐτή εἶναι κακό «καί ἐπιβάλλεται ὡς τοιοῦτον», ὡς πραγματικό κακό. Τό ὅτι τό Ἐπιτίμιο δέν εἶναι καί στήν οὐσία του κακό προκύπτει ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού θεωροῦν ὡς μοναδικό κακό τήν Ἁμαρτία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα τοῦ ὅτι τό Ἐκκλησιαστικό Ἐπιτίμιο δέν εἶναι ἀληθινό κακό ἀλλά ἀκριβῶς τό ἀντίθετο φαίνεται ἀπό τήν ἐξιστόρηση πού περιέχεται στήν Κλίμακα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου γιά μιᾶ μοναστηριακή Φυλακή. Αὐτή ἡ Φυλακή περιγράφεται ὡς τόπος «μέ ἄκρα καί ἀφόρητο κακοπάθεια ... οἷαν ἀπ' αἰῶνος οὐκ ἠκούσαμεν» Σέ αὐτή τή φυλακή σπουδαῖος μοναχός ζήτησε ἀπό τόν ἡγούμενο νά τιμωρηθῇ γιά μικρά ἁμαρτήματά του καί μέ πολλή προσπάθεια τόν ἔπεισε καί μέσα σέ αὐτή τή φυλακή τελείωσε ὁσιακά τή ζωή του σέ ἑπτὰ μέρες. (Ἰωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, λόγος Ε' Περὶ Μετανοίας). Ἀπό αὐτό καί ἄλλα νηπτικά κείμενα ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκεῖνο πού θεωρεῖται «κακό» γιά τούς ἐμπαθεῖς εἶναι δόξα γιά τούς ἀπαθεῖς!

²¹ Παναγιώτου Ἐπαμ.Χριστινάκη, ἀναπληρωτοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Θέματα Κανονικοῦ καί Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Α' Ἀθήνα, 1993, σ. 93 ἑπ.

²² Μέ πολλή χαρά διαπιστώνουμε ὡς χριστιανοί ὅτι τά νεώτερα ἐγχειρίδια Ποινικοῦ Δικαίου ἐπηρεασμένα προφανῶς ἀπό τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία θεραπείας τοῦ δράστη, πού ἐπί 2.000 κηρύττεται στό χώρο τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχισαν δειλά-δειλά νά δέχονται σέ ὀρισμένες περιπτώσεις ὅτι ἡ ποινή ἀποδοκιμάζει τήν πράξη καί ὄχι τόν δράστη. Μακάρι τό Δίκαιο νά ἐπηρεαστεῖ θετικά καί σέ ἄλλα θέματα ἀπό τήν μακραίωνα ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τήν ὀρθή θεραπεία τῆς Κοινωνίας.

²³ Ἀνδρουλάκη Ποινικό, ὁ.π.π. σ.33

²⁴ Ἄς θαυμάσωμε τήν σοφία τῶν ἁγίων Πατέρων πῶς ἀντιστρέφουν τήν ἀρχή τῆς Ἀνταπόδοσεως τοῦ Κοσμικοῦ Δικαίου στόν 6^ο Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου: Ὅριζον ὅτι ὀφείλει ὁ κατηγορος τοῦ Ἐπισκόπου προκειμένου νά γίνῃ δεκτὴ ἡ κατηγορία πού εἰσάγει στή Σύνοδο νά δηλώσει ἐγγράφως ὅτι ἀποδέχεται τήν ταυτοπάθεια στήν περίπτωση πού δέν ἀποδειχθῇ ἡ ἀλήθεια τῶν καταγγελομένων. Δηλαδή νά δηλώνει ὅτι δέχεται νά πάθει ὅ,τι θά πάθαινε ὁ Ἐπίσκοπος ἂν ἦταν ἀληθινὴ ἡ κατηγορία πού ἐξαπολύει κατ' αὐτοῦ! Ἀπό παρόμοιες περιπτώσεις ἰ. Κανόνων διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἀρχή τῆς Ταυτοπαθείας στό Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο ἔχει θεραπευτικό χαρακτήρα καί ὄχι ἰκανοποίηση τοῦ ἐκδικητικοῦ πάθους τοῦ ζημιωθέντος.

ἀμαρτάνοντος. Αυτό φαίνεται πιά ξεκάθαρα από τό γεγονός ότι, ενώ για τό κοσμικό δίκαιο όλες οί κύριες ποινές είναι αποκλειστικά δύο, στερητικές τής ελευθερίας ή χρηματικές ποινές, για τό Έκκλησιαστικό Δίκαιο τά επιτίμια είναι πάμπολλα. Είναι αντίστοιχα μέ τό πάθος πού θέλουν νά διορθώσουν (καθαίρεση, άφορισμός, έγκλεισμός σέ μοναστήριο, έλεημοσύνες, άποχή από Θ. Κοινωνία, ξηροφαγία κ.λ.π).

Τά επιτίμια επιβάλλουν σέ θεραπεία τόν άμαρτάνοντα και όταν δέν έχει διαπράξει τήν πράξη, αλλά τήν κυφορει μέσα του μέ τήν σκέψη, τήν μελέτη τής άμαρτίας, τήν άπόφαση κ.τ.λ. στάδια πού περιγράφουν οί ι. Κανόνες.

Πολλές άλλες διαφορές νόμων και ι. Κανόνων θά μπορούσαμε νά αναφέρουμε, αν είχαμε χρόνο, πού ακολουθούν αυτές τές βασικές συνισταμένες και διακρίνουν τό δίκαιο του Θεού από τό δίκαιο τών ανθρώπων.

3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Θά τελειώσω με αυτές ακόμη τές παρατηρήσεις: Τό σημερινό δίκαιο τής νεωτερικής και μετανεωτερικής έποχής έχει μιά ιστορία περίπου 200 έτών και είναι καταφανή τά άδιέξοδα στά όποία οδηγεί τήν Πανανθρώπινη Κοινότητα δίνοντας νομιμότητα στις πιά άυταρχικές και θρασύτατες εξουσίες τής έποχής μας και καλύπτοντας προφανή έγκλήματα κατά τών Λαών. Η ιστορία του Γένους μας έχει νά προτείνει σάν αντίλογο μορφές ανθρώπινου δικαίου πού συμπλέουν μέ τό θείο δίκαιο σέ μιά θαυμαστή άρμονία.

Ό Μέγας Ίουστινιανός πραγματοποίησε ένα μοναδικό άθλο στην ιστορία τής Ανθρωπότητας. Καθάρισε όλο τό Ρωμαϊκό Δίκαιο από τά στοιχεία εκείνα πού δέν εξέφραζαν τές σωστές περί Ανθρώπου αντιλήψεις σύμφωνα μέ τόν Ευαγγελικό Νόμο και τό παρέδωσε στην Ανθρωπότητα ως μοναδικό θησαυρό. Η σημερινή Ευρώπη κυβερνήθηκε σχεδόν 1000 χρόνια μέ τό δίκαιο αυτό. Σήμερα οί Συνταγματολόγοι προκειμένου νά άποδείξουν ότι ό Ευρωπαϊκός χώρος αποτελεί ένότητα ισχυρίζονται ότι έχει ως κοινή κληρονομία αυτό τό Ρωμαϊκό Δίκαιο.

Ό Μεγάλος αυτός Αυτοκράτορας Ίουστινιανός, αλλά επίσης μέγας θεολόγος, κατανόησε πολύ καλά ότι μόνον ό νόμος πού έχει ως βάση τό Χριστό είναι άληθινός, πραγματικός και χρήσιμος Νόμος γιαυτό μετά τό ξεκαθάρισμα τών παλαιών νόμων προχωρεί πιά βαθειά στην ουσία του δικαίου και όρίζει μέ τήν Νεαρά 131 : «Θεσπιζομεν τοίνυν τάξιν νόμων επέχειν τούς άγιους εκκλησιαστικούς κανόνες ...». Δηλαδή οί Ίεροί Κανόνες έχουν τήν ίδια ισχύ πού έχουν και οί Νόμοι του Κράτους. Αυτή ή ρεαλιστική γραμμή συνεχίζεται και στους μετέπειτα χριστιανούς Βασιλείς (πρβλ. Βασιλικά, Ε' 3.2).

Ό σοφώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως και μέγας κανονολόγος άγιος Φώτιος θεωρεί ότι οί Ι. Κανόνες είναι άνώτεροι από τούς κρατικούς νόμους. Από αυτά τά σημαντικά κείμενα πού διαπνεύονται, όχι από τόν έπαρχιωτισμό τών φεουδαλικών Κρατών του Μεσαίωνα, αλλά από τήν έμπειρία μιάς Παγκόσμιας Χριστιανικής Αυτοκρατορίας, πού κάποτε διέλαμψε σέ αυτό τό χώρο, κατανοούμε τήν άληθινή συμπληρωματική σχέση πού πρέπει νά διέπει τούς ι. Κανόνες και τούς κοσμικούς Νόμους.

Τό ισχύον Σύνταγμα τής Ελλάδος στό άρθρο 3 διατρανώνει αυτό πού τό νεοπαγές Έλληνικό Κράτος μετά τήν Έπανάσταση του 1821 έσπευσε νά εξασφαλίσει. Επιτάσσει τό

Άρθρο 3 νά τηρούνται «άπαρσάλευτα» οί Άποστολικοί καί Συνοδικοί Κανόνες καθώς καί οί ιερές παραδόσεις». Κατά τό Σύνταγμα ἐξάλλου τῆς Ἐθν. Νομοδοτικῆς Συνελεύσεως Ἐπιδαύρου τῆς 20.12.1821, πού ἐπαναλαμβάνει ὁμοία ρύθμιση μέ τήν προηγηθεῖσα Νομική Διάταξη τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος τῆς 17.11.1821, στήν παραγραφο 90 ὀρίζει ὅτι«...αἱ πολιτικά καί ἐγκληματικά διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τούς νόμους τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων...» Δηλαδή τό ἀστικό καί τό ποινικό δίκαιο πού θά ἐφαρμοσθῆ πρέπει νά ἔχει βάση τή νομοθεσία τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων.

Οἱ ἐνθουσιώδεις ἐκεῖνοι πολεμιστές δέν ἐπεδίωκαν μέ τή ρύθμιση αὐτή νά γυρίσουν τήν ἱστορία 500 χρόνια πίσω. Ἐπεδίωκαν μέ τό Δίκαιο τῆς Χριστιανικῆς Ρωμησοσύνης νά μπολιάσου καί προικίσουν τούς δεσμούς καί τούς νόμους τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους. Ἦθελαν δηλαδή ὁ Νόμος νά στηρίζεται στό Θεανθρώπινο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἦθελαν τό νέο Κράτος νά καθοδηγεῖται ἀπό τήν Αἰώνια Δικαιοσύνη τῆς οὐρανοῦ Βασιλείας Του.

Ἄγιοι Πατέρες, ἀγαπητοί ἀδελφοί,

Μέ ὅσα περιληπτικά ἀναφέραμε προσπάθησα νά ἐξηγήσω ὅτι οἱ σημερινοί κοσμικοί νόμοι πού ἐφαρμόζονται στήν Εὐρώπη τούς τελευταίους αἰῶνες καί στόν τόπο μας τίς τελευταῖες δεκαετίες, ἔχει παρεκκλίνει ἀπό τήν σωστή γνώση τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἰ. Κανόνες ἀντίθετα θά παραμένουν γιά πάντα αἰώνια μνημεῖα ἀληθείας καί διδασκαλίας. Θά διδάσκουν περί ἀνθρώπου, περί σωτηρίας, περί ἀληθινῆς εὐδαιμονίας, περί ἀνθρωπίνου προορισμοῦ.

Οἱ Κοσμικοί Νόμοι, ὅσο θά ἔχουν τίς Δυτικές θεολογικές καί ἀνθρωπολογικές προκαταλήψεις, θά δημιουργοῦν διαφόρους τύπους ἐλλειμματικῶν ἀνθρώπων, ἐνδεῶν, ὑποτεταγμένων σέ κοσμικά ἐφήμερα σχήματα, πειθαναγκασμένων, ἀνίκανων νά βιώσουν τήν τελεία ἐλευθερία. Θά δημιουργοῦν κοινωνίες ἀνισόρροπες, κοινωνίες ναρκομανῶν, ἐρωτικά διστραμμένων, θά ἀναπαράγουν ἐπαναστάσεις, θά διδάσκουν τόν μηδενισμό, θά προωθοῦν κάθε μορφῆς δουλεμπορία, θά φοβίζουν μέ τίς ἀνακαλύψεις τῆς Γενετικῆς καί τίς πυρηνικές ἀπειλές, θά προκαλοῦν οἰκονομικά ἀδιέξοδα καί θά ὀδηγοῦν τούς νέους σέ ἀπόγνωση.

Τό ἰσχύον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος πού, σέ συγχορδία μέ τά προηγούμενα Συντάγματα, ἐπιτάσσει στό ἄρθρο 3 νά τηροῦνται «άπαρσάλευτα» οἱ Ἀποστολικοί καί Συνοδικοί Κανόνες, καθώς καί οἱ ιερές παραδόσεις, μᾶς δείχνει τό δρόμο καί τόν τρόπο πού μποροῦμε νά ἀποκτήσουμε ὡς ἔθνος ἡθική αὐτονομία, πραγματική ἐλευθερία καί οὐσιαστική κοινωνική δικαιοσύνη, ἀλλά μᾶς ἀποκαλύπτει καί τήν μέθοδο μέ τήν ὁποία, ὡς ἄτομα ὁ καθένας, θά βιώσουμε τήν ἀληθινή εὐδαιμονία ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.